

Ülevaade Eesti toiduainetööstusest 2012. aastal

Toiduainetööstuse ülevaates väljatoodud andmed on pärit Statistikaametist (SA) ning on esitatud aegreas aastastatistika andmetena, v.a 2012. aasta andmed, mis on esialgsed lühiajastatistika andmed ning mida SA hiljem korrigeerib. Toiduainetööstust käsitletakse antud ülevaates toiduainetööstus koos joogitootmissektoriga. Toiduainetööstus koosneb järgnevatest töötlemissektoritest: liha, kala, puu- ja köögivili, õli, piimatooted, jahu- ja tangained, valmis loomasööt ja joogitootmine.

Toiduainetööstus andis SA esialgsete andmete põhjal 2012. aastal 1,6% Eesti sisemajanduse koguproduktist (−0,1 protsendipunkti) ja toiduainetööstuse eksport moodustas 14,6% tööstustoodangu ekspordist ning toiduainetööstuses töötas 14% töötlevas tööstuses töötajatest.

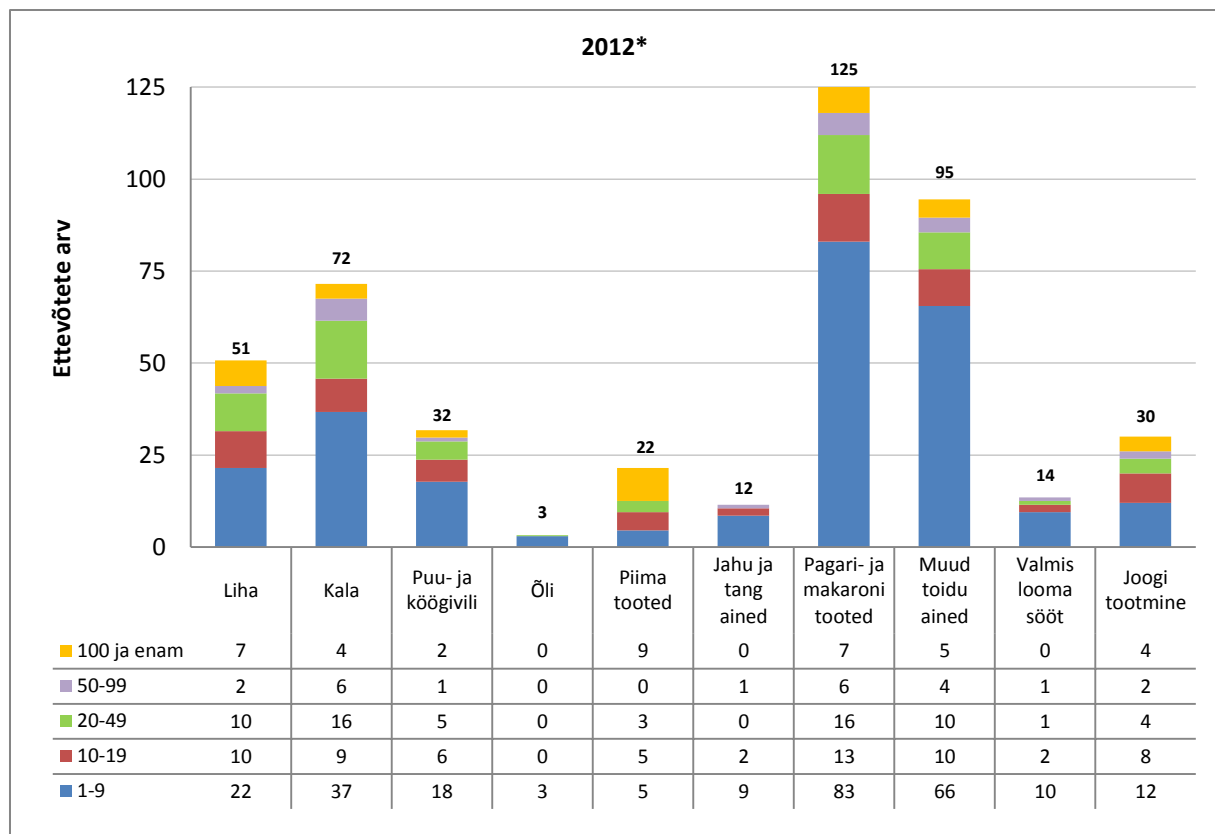
SA esialgsedel andmetel tegutses toiduainetööstuses 2012. aastal 453 ettevõtet, mis moodustas 7,5% töötleva tööstuse ettevõtete arvust ning võrreldes 2011. aastaga suurenes ettevõtete arv toiduainetööstuses 42 võrra ehk 10%. Jätakuvalt enim ettevõtteid tegutses toiduainetööstuses 2012. aastal 1-9 töötajaga suurusgrupis — 262 ettevõtet (+21%). Antud arvu töötajatega suurusgrupp moodustas toiduainetööstuse ettevõtete koguarvust 58%. Vähim ettevõtteid tegutses 50-99 töötajaga suurusgrupis — 23 (−8%).

(joonis 1).

Joonis 1. Ettevõtete koguarv toiduainetööstuses töötajate arvu järgi 2007-2012. Allikas: SA, *esialgsed andmed.

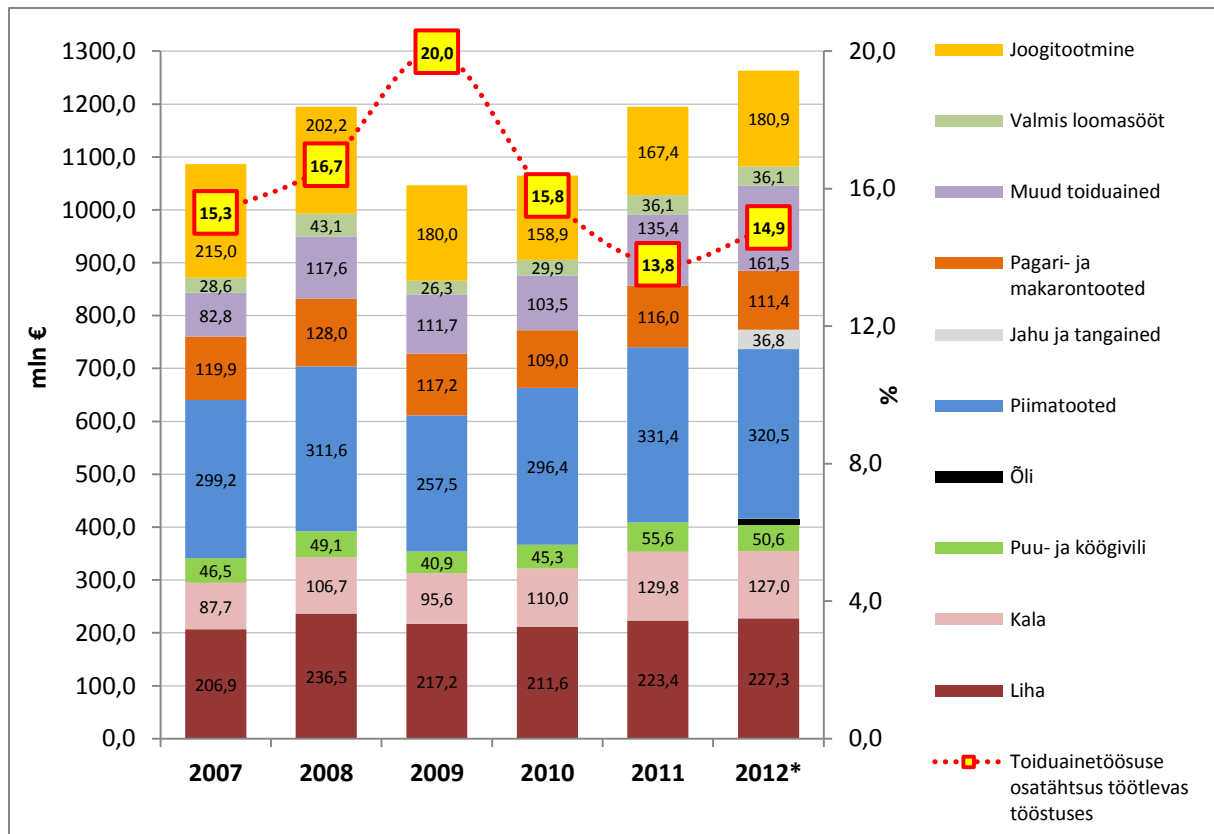
Vaadates toiduainetööstuse struktuuri lähemalt, siis sektorite lõikes tegutses toiduainetööstuses 2012. aastal enim ettevõtteid pagari- ja makaronitoodete tootmises (125 ettevõtet), mida oli 17 ettevõtet rohkem kui 2011. aastal. Toiduainetööstuse sektoritest vähim ettevõtteid oli õlitootmises — 3 ettevõtet (−1 ettevõtte) (joonis 2).

Joonis 2. Ettevõtete arv toiduainetööstuse sektorites 2012. aastal. Allikas: SA, *esialgsed andmed.

Oluliselt oli kasvanud muude toiduainete valmistamisega tegelevate ettevõtete arv – 2012. aastal oli neid võrreldes 2011. aastaga 39 võrra enam. Ülejäänud toiduainetööstuse valdkondades ei olnud ettevõtete arvu muutus aastaga suur, olles sektorite kaupa järgnev: liha –4; kala +3; puu- ja köögivilj –5; õli –1; piimatooted –3; jahu- ja tangained –2; valmis loomasööt –4 ja joogitootmine +1.

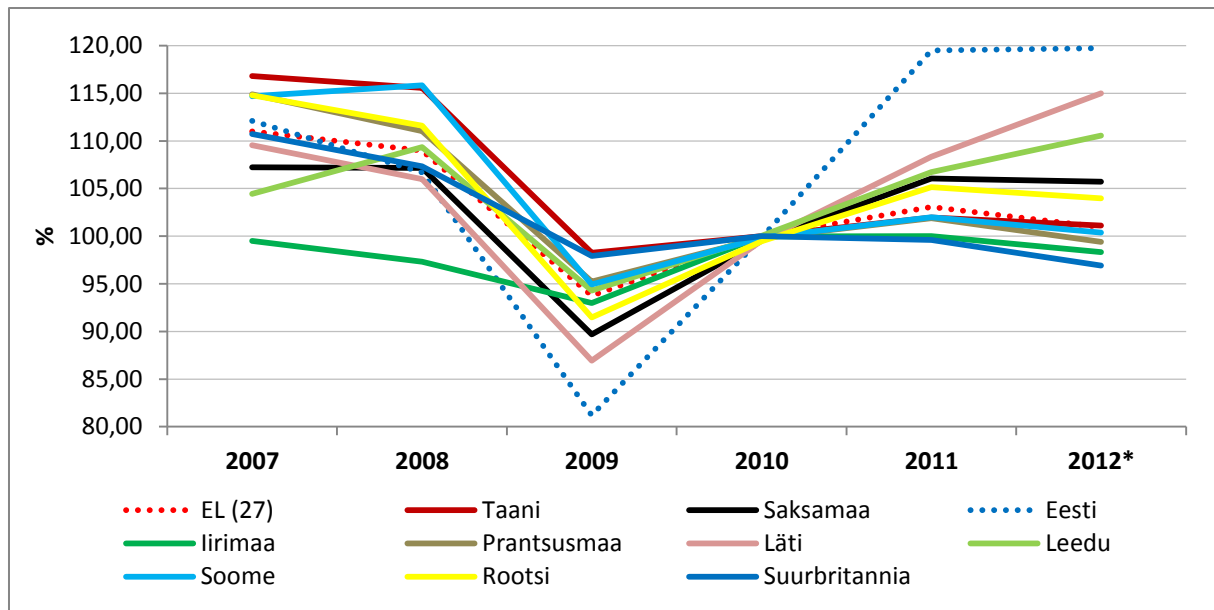
Toiduainetööstuse osatähtsus töötlevas tööstuses oli 2012. aastal 12,7% ja see suurenes 0,7 protsendipunkti. Toiduainetööstuse toodangu koguväärtus küündis 2012. aastal SA esialgsetel andmetel 1,26 mld €-ni ja oli 12,3 mln € (+1,0%) suurem kui 2011. aastal. Toiduainetööstuse toodangu koguväärtusest suurima osa moodustas 2012. aastal 30%-lise osakaaluga (320,5 mln €) piimatööstus, järgnesid lihatööstus (21%; 227,3 mln €) ja joogitööstus (16,7%; 181,0 mln €). Aastaga suurenes muude toiduainete tööstuse (+19,2%), joogitööstuse (+8,1%) ja lihatööstuse (+1,7%) toodangu osatähtsus toiduainetööstuse toodangu koguväärtuses, ülejäänud sektorite osatähtsus vähenes (joonis 3).

Joonis 3. Toiduainetööstuse toodangu väärtus sektorite kaupa 2007-2012. Allikas: SA, *esialgsed andmed.

Eesti toiduainetööstuse tootmismahu protsentuaalne kasv 2012. aastal oli Euroopa Liidu liikmesriikidest suurim. Eurostati esialgsel andmel oli toiduainetööstuse mahuindeks 2012. aastal Eestis 119,8% ja võrreldes 2011. aastaga 0,3 protsendipunkti suurem (joonis 4).

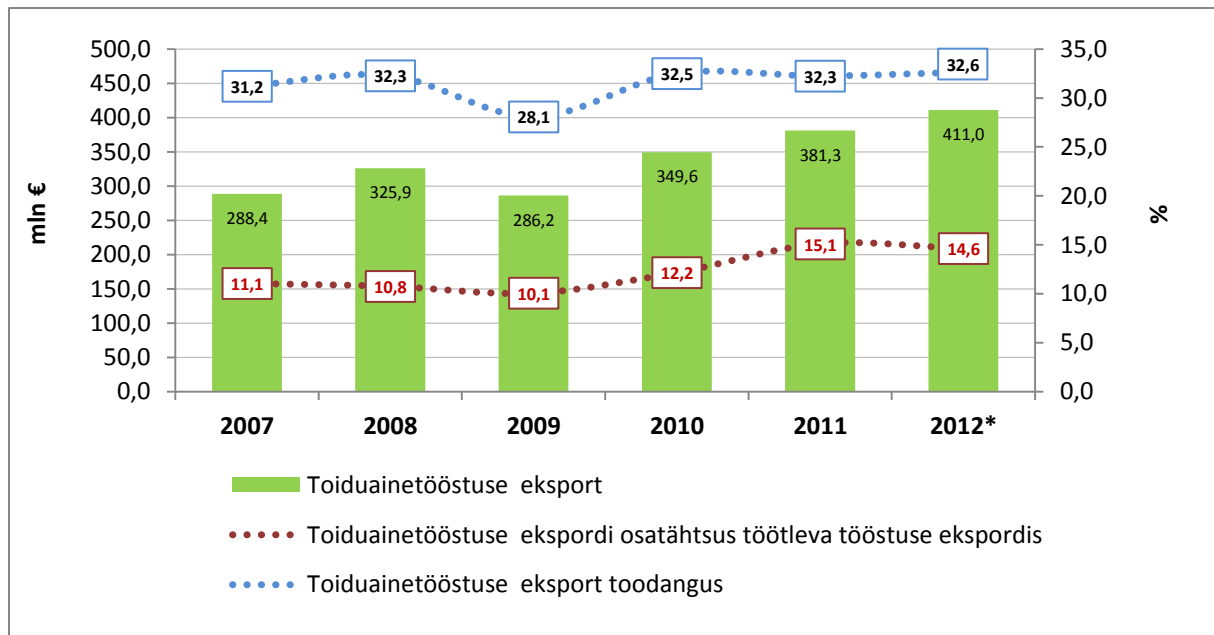
2012. aastal kasvas hüppeliselt ka Läti toiduainetööstuse toodangumaht. Toiduainetööstuse toodangu kasvu näitasid ka Leedu, Austria ja Poola, samas kui teistes liikmesriikides toiduainetööstuse toodang vähenes.

Joonis 4. Toiduainetööstuse toodangu mahuindeks Euroopa Liidus 2007-2012 (2010=100%). Allikas: Eurostat, *esialgsed andmed.

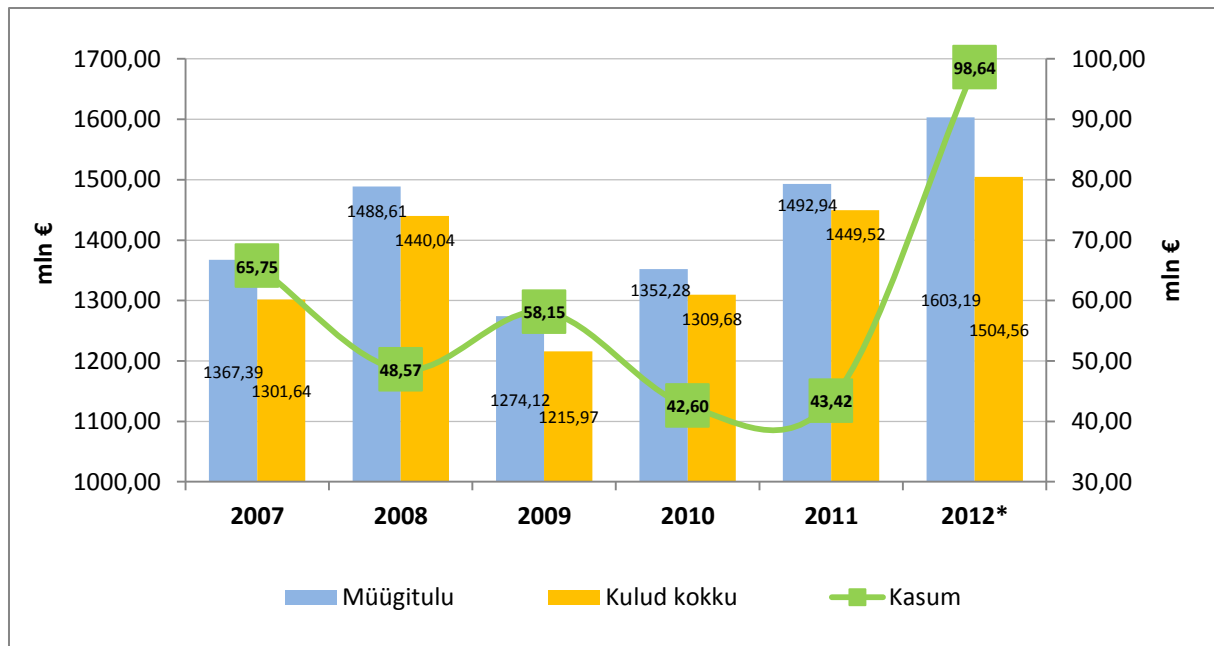
Toiduainetööstuse eksport oli SA esialgsel andmetel 2012. aastal 411,0 mln € ja suurenes 29,7 mln € ehk 7,8%. Kõige suurema osa toiduainetööstuse ekspordi käibes moodustas 2012. aastal piimasektor (25%), järgnes kalasektor (23%) ja muude toiduainete tootmise sektor (18%). Kõige väiksema osa toiduainetööstuse ekspordi käibes moodustasid 2012. aastal õli- ning valmis lõomasööda tootjad vastavalt 1,1% ja 0,1%. Kuigi piimatoodete eksport moodustas neljandiku toiduainetööstuse ekspordi käibest, siis vähenes piimatoodete ekspordi käive toiduainetööstuse ekspordis 2012. aastal 19,1% võrra. Samuti vähenes lihatoodete ekspordi käive 0,1%. Teiste sektorite toodangu ekspordikäive toiduainetööstuse ekspordis kasvas 2012. aastal järgmiselt: kalatooted +11,9%; puu- ja köögivilid +8,4%; õli +54,7%; jahu- ja tangained +27,7%; pagari- ja makaronitooted +35,9%; muud toiduained +38,7%; valmis loomasööt +23,3% ja joogid +29,1%.

Toiduainetööstuse ekspordi osatähtsus toodangu müügis oli 2012. aastal 32,6% (+0,3 protsendipunkti) ja toiduainetööstuse ekspordi osatähtsus töötleva tööstuse ekspordis oli 14,6% (-0,5 protsendipunkti) (joonis 5).

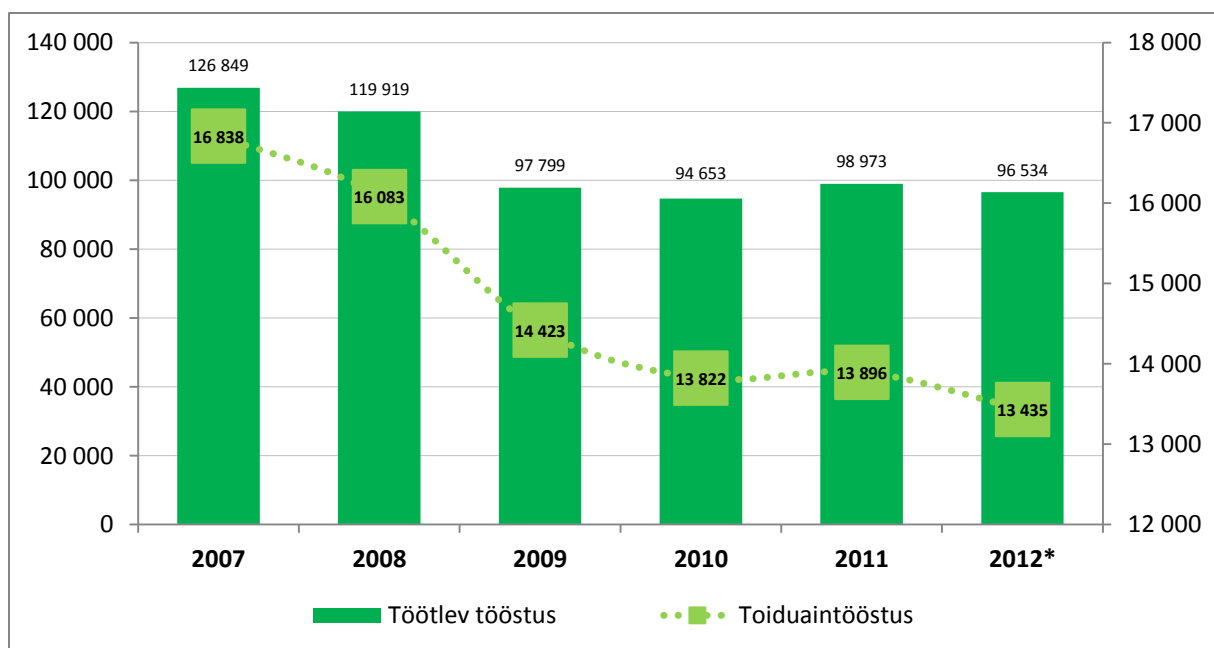
Joonis 5. Toiduainetööstuse ekspordi väärtus ja ekspordi osatähtsus toodangus ja töötleva tööstuse ekspordis 2007-2012. Allikas: SA, *esialgsed andmed.

SA esialgsel andmetel oli toiduainetööstuse müügitulu 2012. aastal 1,60 mld € (+7,4%) (joonis 6). Müügitulu kasvu taga 2012. aastal oli toiduainetööstusse lisandunud uued ettevõtted (+42), millest enamus olid tegevad muu toidu ja pagari- ja jahutoodete sektoris. Kuigi toiduainete toodangu väärtus langes 2012. aastal 1,3 mld € (-0,12%), siis joogitoodete toodang väärtuse 8,1%-line kasv viis kogu toiduainetööstuse müügitulu üles. Kuna aasta jooksul olid toiduainetööstuses mitmete tootmissisendite hinnad suurenenud (tooraine, elekter, kütus-transport, vesi jm), siis kavasid ka toiduainetööstuse kulud 1,51 mld € võrra (+3,8%), ning kulud kokku olid 2012. aastal 1,50 mld €. Vaatamata kogukulude kasvule oli toiduainetööstuse kasum 2012. aastal hüppeliselt kasvanud, olles 99,0 mln € (+127%). Toiduainetööstuse kasumi kasvu taga olid toiduainetööstuse toodetele poodides kehtestatud kõrgemad hinnad, kuna tootmissisenditele kulus senisest enam.

Joonis 6. Müügitulu, kulud kokku ja kasum toiduainetööstuses 2007-2012. Allikas: SA, *esialgsed andmed.

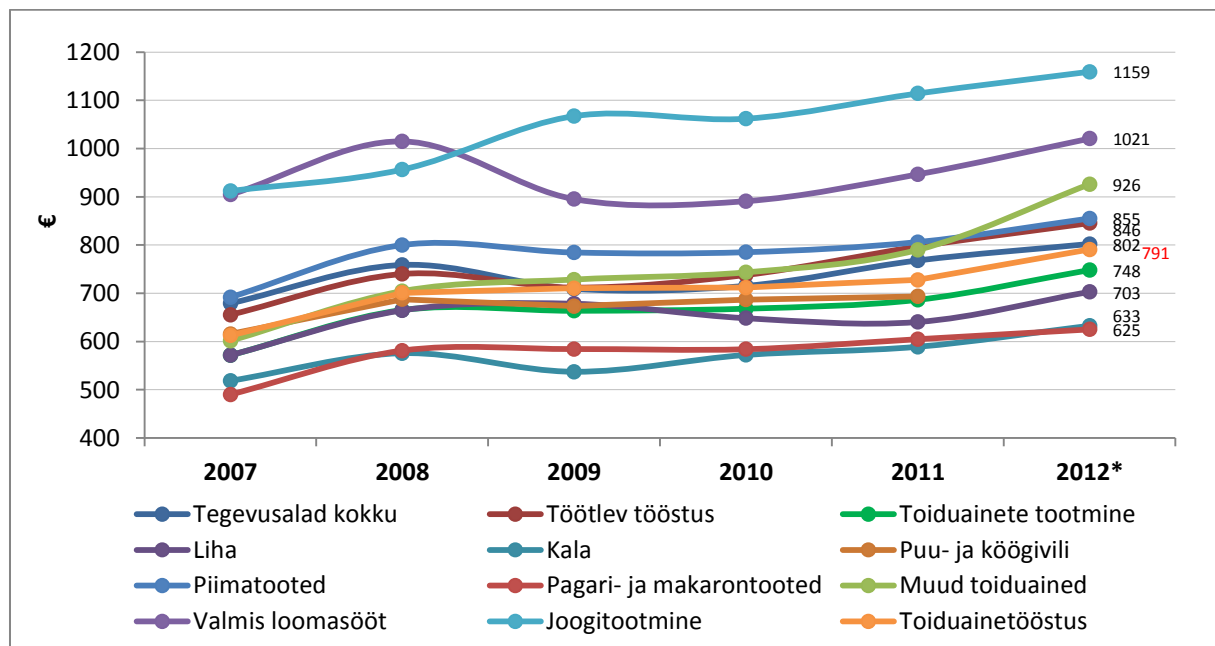
SA esialgsel andmel töötas Eestis töötlevas tööstuses 2012. aastal 96 534 inimest, ning toiduainetööstuses 13 435 inimest. Töötajate arv töötlevas tööstuses vähenes aastaga 2439 inimese võrra (-2,5%) ja toiduainetööstuses 461 võrra (-3,3%) (joonis 7). 2012. aastal moodustasid toiduainetööstuse töötajad töötleva tööstuse töötajate arvust 13,9% (-0,1 protsendipunkt).

Joonis 7. Töötajate arv toiduaine- ja töötlevas tööstuses 2007-2012. Allikas: SA, *esialgsed andmed.

Enim inimesi töötas toiduainetööstuse sektorites 2012. aastal toiduainete tootmises, seejärel lihatöötlemises ning pagari- ja jahutoodete tootmises. Teistest toiduainetööstuse sektoritest vähenes enim just toiduainete tootmise töötajaskond (-515); samuti vähenes pagari- ja jahutoodete tootmises (-276) ja piimatoodete töötlemises (-155) töötajate arv. Muude toiduainete tootmisesse asus 2012. aastal 116 inimest rohkem kui aasta varem töötama.

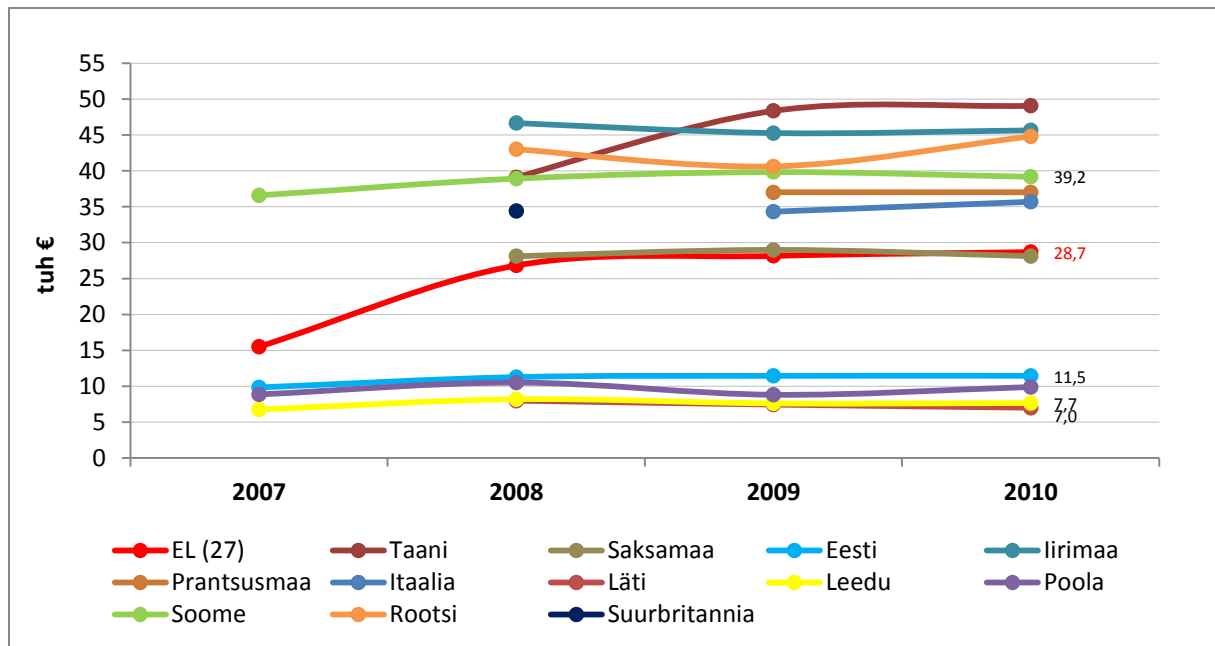
Toiduainetööstuses oli keskmine kuupalk 2012. aastal 791 € (+8,7%). Joogitootmises 2012. aastal makstav kuupalk (1159 €) oli ühtlasi toiduainetööstuse sektorite arvestuses kõrgeim kuupalk, mida maksti. Väikseim kuupalk toiduainetööstuses oli 2012. aastal pagari- ja makaronitoodete tootmises (625 €). Kõigi tegevuslade keskmine kuupalk oli 2012. aastal 802 € (+4,4%) ja töötlevas tööstuses 846 € (+6,1%).

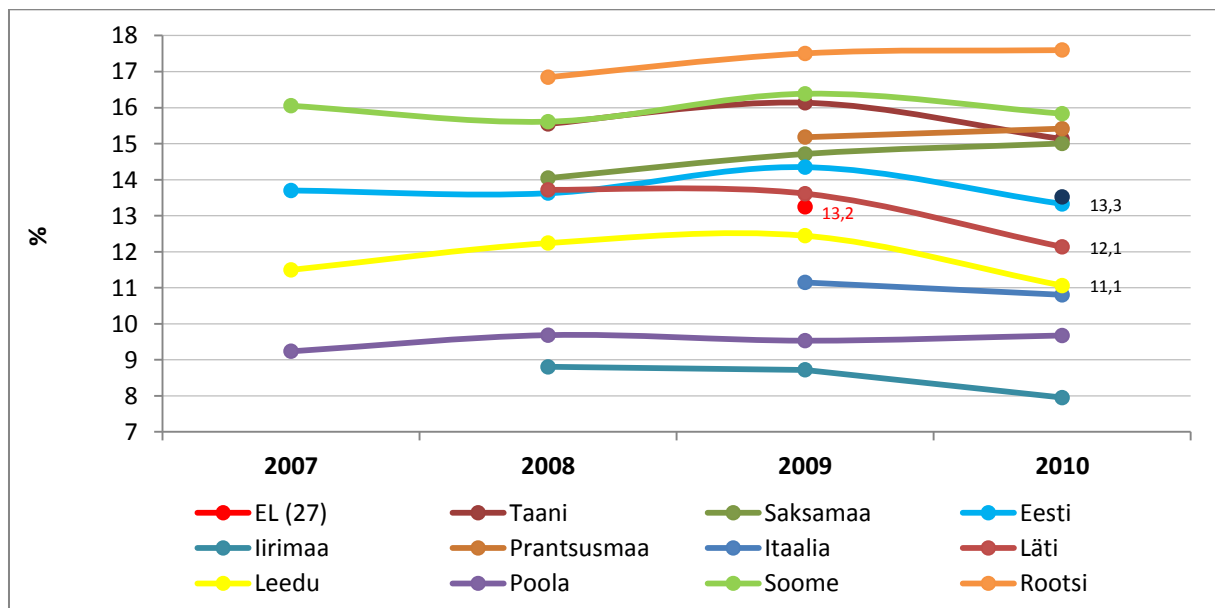
Joonis 8. Keskmine kuupalk toiduainetööstuse sektorites 2007-2012. Allikas: SA, *esialgsed andmed.

Toiduainetööstuse keskmised tööjõukulud töötaja kohta Eestis olid Eurostati andmetel 2010. aastal 11,5 tuhat € ning olid püsinud samal tasemel nagu 2008. ja 2009. aastalgi. Keskmine tööjõukulu toiduainetööstuses töötaja kohta oli Euroopa Liidus 2010. aastal 28,7 tuhat €; Soomes vastavalt 39,2 tuhat €; Lätis 7,0 tuhat € ja Leedus 7,7 tuhat € (joonis 9). Kuna ajavahemikus 2009-2010 toiduainetööstuses töötajate palk Eestis praktiliselt ei muutunud (vastavalt 711 € ja 712 €), siis ka tööjõukulud sellel perioodil ei kasvanud.

Tööjõukulude osatähtsus toiduainetööstuse toodangus oli 2010. aastal Eestis 13,3% (-1,0 protsendipunkti), Euroopa Liidus keskmiselt 13,2% (2009. aastal); Lätis 12,1%; Leedus 11,1% ja Soomes 15,8% (joonis 10).

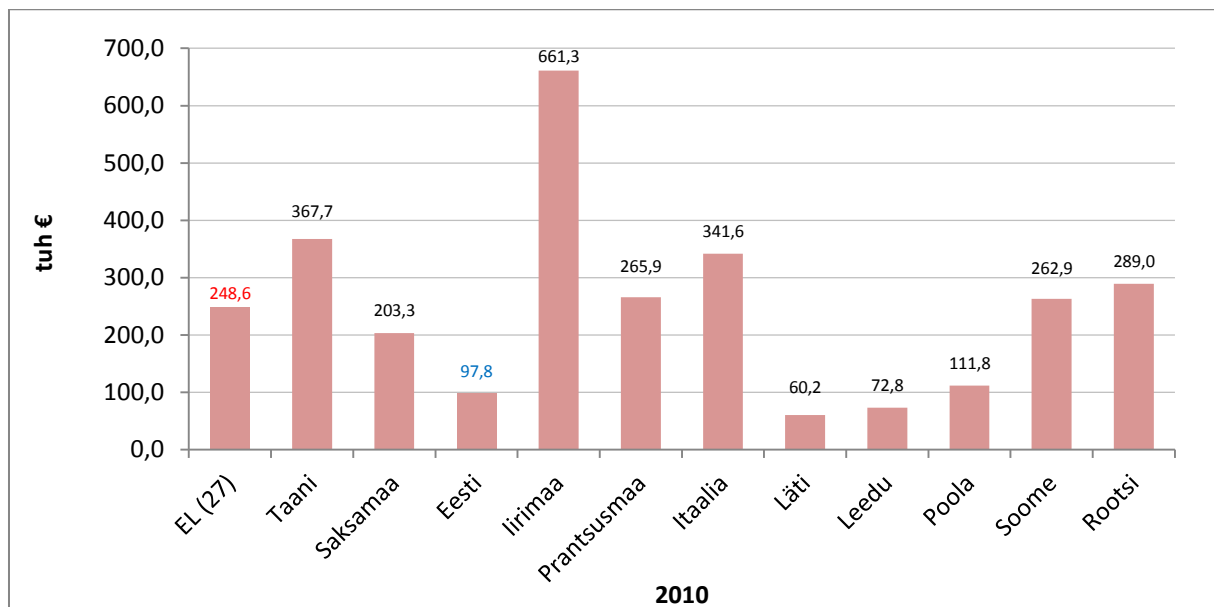
Joonis 9. Keskmised tööjõukulud toiduainetööstuse töötaja kohta Euroopa Liidus 2007-2010. Allikas: Eurostat.

Joonis 10. Tööjõukulude osatähtsus toiduainetööstuse toodangus Euroopa Liidus 2007-2010. Allikas: Eurostat.

2010. aastal oli müügitulu töötaja kohta toiduainetööstuses: Eestis 97,8 tuhat €; Euroopa Liidus keskmiselt aga 248,6 tuhat € ehk ligi 40% suurem (joonis 11). Eesti toiduainetööstuse toodangu väärtus võrreldes Euroopa Liidu keskmisega oli oluliselt väiksem, samuti olid ka tööjõukulud toiduainetööstuses Eestis oluliselt väiksemad. Teistest liikmesriikidest oli toiduainetööstuse müügitulu töötaja kohta Euroopa Liidu keskmisest olulisemalt kõrgem Irimaal, kus toiduainetööstuse toodangu valmistamiseks tehti Euroopa Liidu suurte riikide

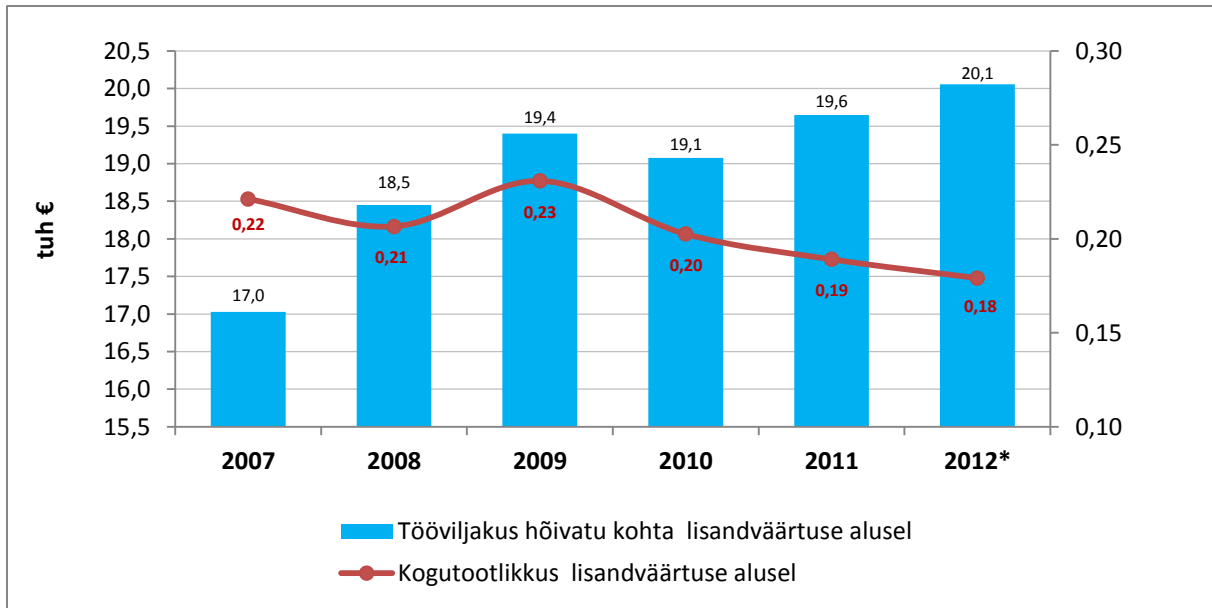
arvestuses väikeseid kulutusi tööjõukuludele. Euroopa Liidu riikidest oli Lätis väikseimad tööjõukulud toiduainetööstuse toodangu tootmiseks — toiduainetööstuse müügitulu 2010. aastal oli seal 60,2 tuhat €.

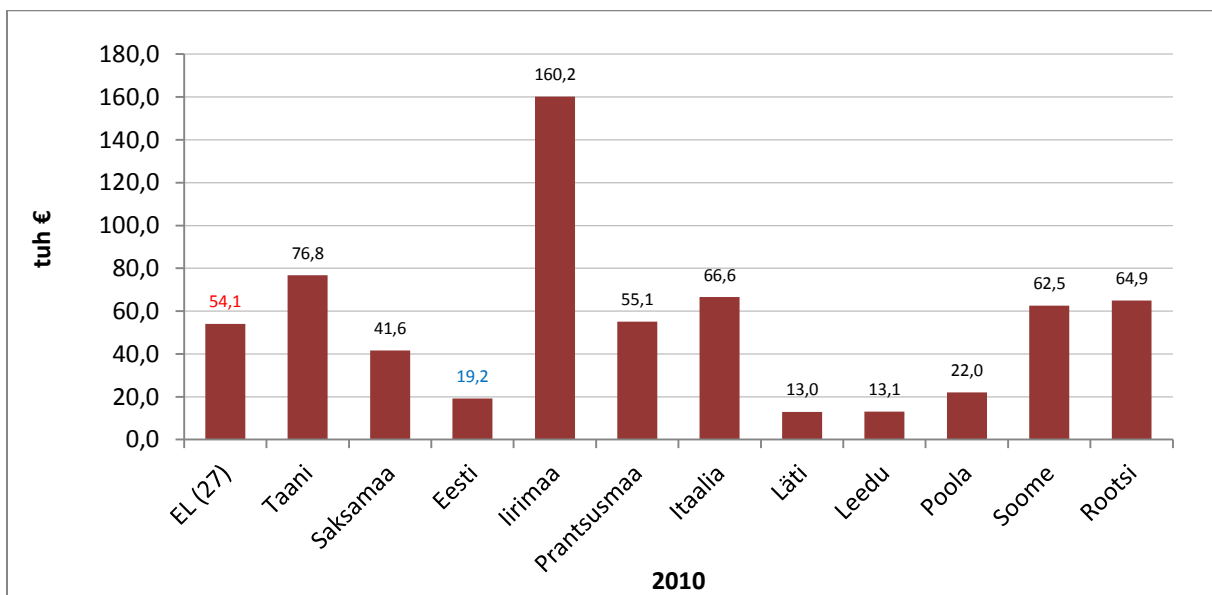
Joonis 11. Müügitulu toiduainetööstuse töötaja kohta Euroopa Liidus 2010. aastal. Allikas: Eurostat.

SA esialgsel andmel oli tööviljakus hõivatu kohta lisandväärtuse alusel Eesti toiduainetööstuses 2012. aastal 20,1 tuhat € (+2,6%). Tööviljakus töötaja kohta toiduainetööstuses 2012. aastal langes, kuna töötajate arv oli samuti langenud, ning olemasolevad töötajad ei suutnud enam samaväärsel tasemel lisandväärtust luua. Samuti olid suurenenud tootmiseks tehtavad üldised kulutused. Ka toiduainetööstuse kogutootlikkus lisandväärtuse alusel oli 2012. aastal Eestis väiksem kui 2011. aastal, ning liikus viimastel aastatel langevas trendis. See peegeldab toiduainetööstuses tootmiseks tehtavate kulude kiiremat kasvutempot võrreldes toodangu lisandväärtuse kasvuga (joonis 12).

Euroopa Liidus oli toiduainetööstuses lisandväärtus töötaja kohta 2010. aastal keskmiselt 54,1 tuhat €; Eestis 19,2 tuhat € (64,5% väiksem). Soomes oli vastav näitaja 62,5 tuhat €; Lätis ja Leedus 13 tuhande €. 2010. aastal loodi toiduainetööstuses Euroopa Liidu riikidest enim lisandväärtust töötaja kohta Iirimaa (160,2 €), mille tingis Iirimaa toiduainetööstuse töötajate suur efektiivsus üpris väikese arvu töötajate juures. Eesti toiduainetööstus sellise arvu töötajatega arvestataval määral lisandväärtust ei loonud, ja võib öelda, et tootmine oli Euroopa Liidu kontekstis üpris ebaefektiivne (joonis 13).

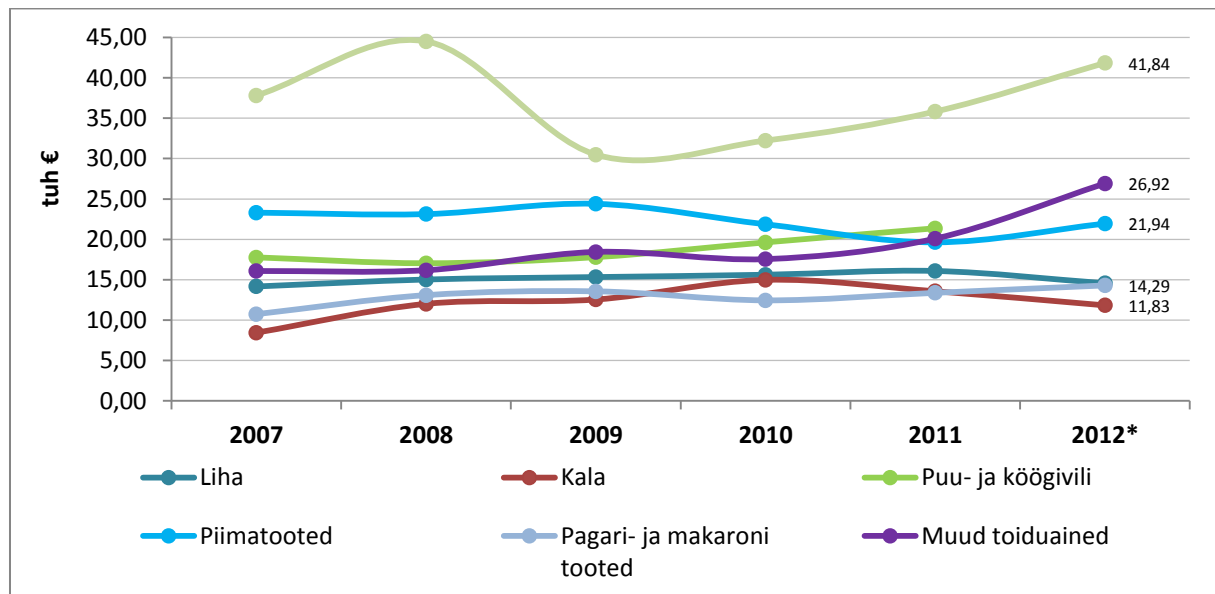
Joonis 12. Töõviljakus toiduainetööstuse hõivatu kohta ja kogutootlikkus lisandväärtuse alusel 2007-2011; 2012*esialgsed andmed puhta lisandväärtuse alusel. Allikas: SA.

Joonis 13. Lisandväärtus toiduainetööstuse töötaja kohta Euroopa Liidus 2010. aastal. Allikas: Eurostat.

2012. aastal loodi toiduainetööstuse sektorite võrdluses enim lisandväärtust töötaja kohta valmis loomasööda tootmises 41,8 tuhat € (+16,7%). Järgnesid muude toiduainete tootmine 26,9 tuhande €-ga (+34,0%) ja piimatoodete töötlemine 21,9 tuhande €-ga (+11,6%). Vähim lisandväärtust töötaja kohta loodi kalatöötlemises — 11,8 tuhat € (-12,8%) (joonis 14). Seega suurimat lisandväärtust loodi toiduainetööstuses 2012. aastal loomasööda tootmisega ning teistest vähem lisandväärtust loodi kalatöötlemisega. Loomasööda tootmise puhul tasub arvestada asjaoluga, et ühe töötaja võimekus on oluliselt suurem võrreldes kalatöötajaga. Seda tänu loomasööda varumise protsessi täielikule mehhaniseeritusele, mida üldjuhul

tehakse tootmistalul lõikes vähese arvu inimestega, ning kalatöötlemises käsitsi tehtava suure töö osakaalu tõttu.

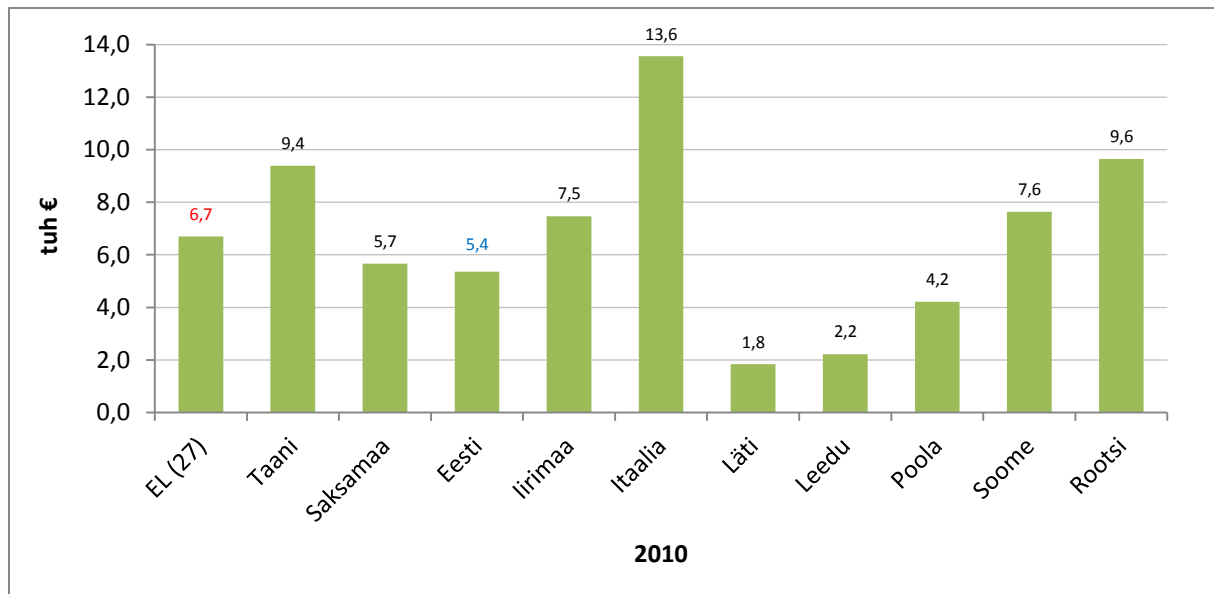

Joonis 14. Lisandväärtus töötaja kohta toiduainetööstuse sektorites 2007-2012. Allikas: SA, *esialgsed andmed.

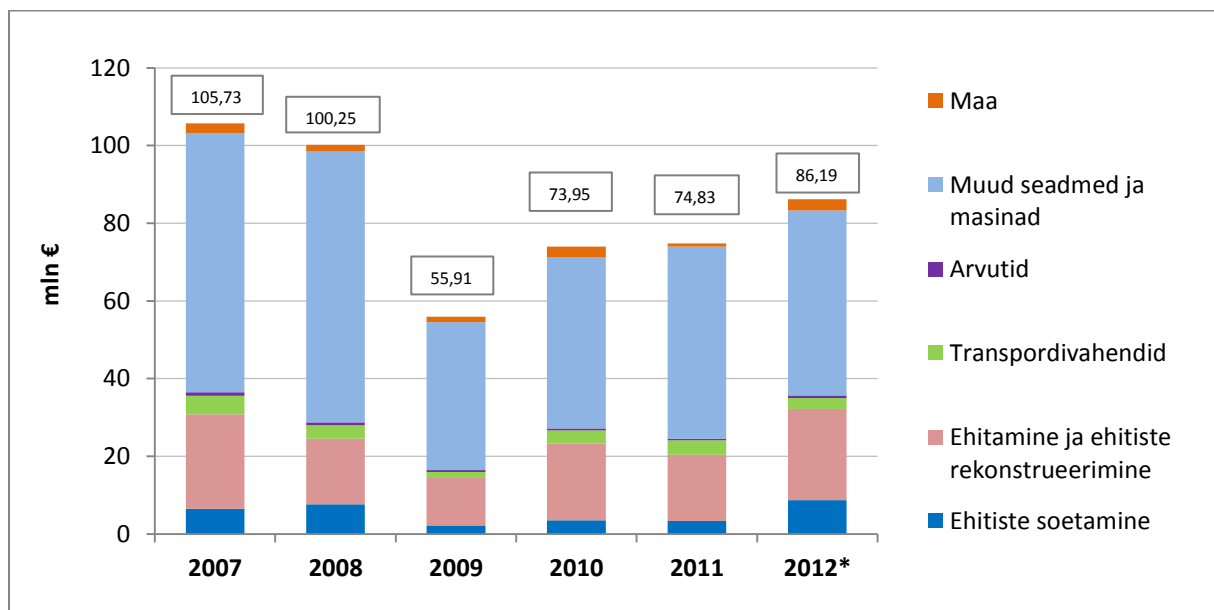
Eestis olid investeeringud toiduainetööstuses töötaja kohta 2010. aastal 5,4 tuhat € töötaja kohta, mida oli 19,4% vähem võrreldes investeeringutega Euroopa Liidus keskmiselt. Võrrelduna Lätis, Leedus ja Poolas toiduainetööstuses tehtud investeeringutega (isegi Saksamaal), siis Eestis toiduainetööstusse tehtud investeeringud olid üpriski märkimisväärsed. Võrreldes Eesti toiduainetööstuse investeeringuid aga Euroopa Liidu suurimate investeerijate Itaalia, Rootsi ja Taaniga, siis jäid Eesti tehtud investeeringusummad poole väiksemateks (joonis 15).

Vaadates aga joonis 16, on näha, et investeeringud toiduainetööstusse Eestis olid pärast 2010. aastat suurenenud. Teades ka, et toiduainetööstuses töötajate arv viimastel aastatel Eestis vähenes, siis peaksid investeeringud töötaja kohta samuti suuremad olema, kuidugi ei pruugi sellest olenemata Eestis toiduainetööstuses tehtavad investeeringud ikkagi Euroopa Liidu keskmisel tasemel olla.

SA esialgsel andmetel investeeriti toiduainetööstuses materiaalsesse põhivarasse 2012. aastal 86,2 mln € (-15,2%). Suurimaks investeeringuobjektiks oli 2012. aastal jätkuvalt „seadmed ja masinad“ — 47,7 mln € väärtuses — samas nende rahaline maht vähenes aastaga 3,6%. Oluliselt suurenesid investeeringud ehitiste soetamiseks, mille tarbeks kulus 8,7 mln € (summa oli ligi 2,6 korda kasvanud) ning maa soetamiseks (summa oli 3,5 korda suurem). Lisaks suurenesid investeeringud ehitiste rekonstrueerimisse 37,6%, millele tarbeks tehti investeeringuid 23,5 mln €.

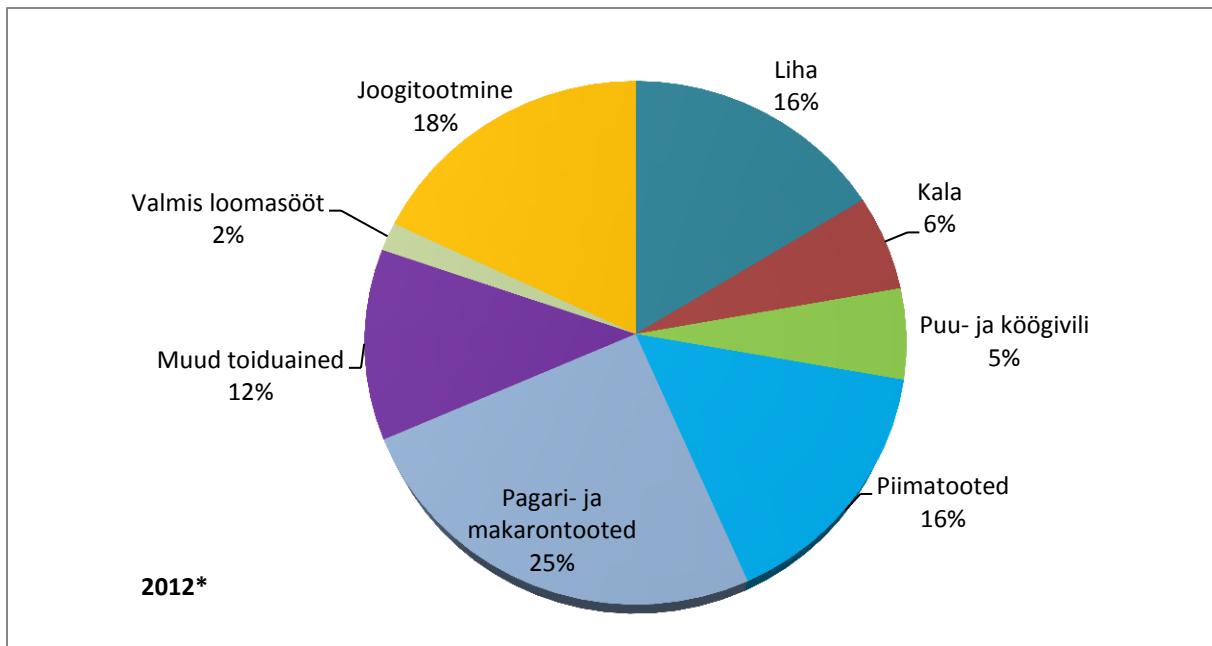

Joonis 15. Toiduainetööstuse investeeringud töötaja kohta Euroopa Liidus 2010. aastal. Allikas: Eurostat.

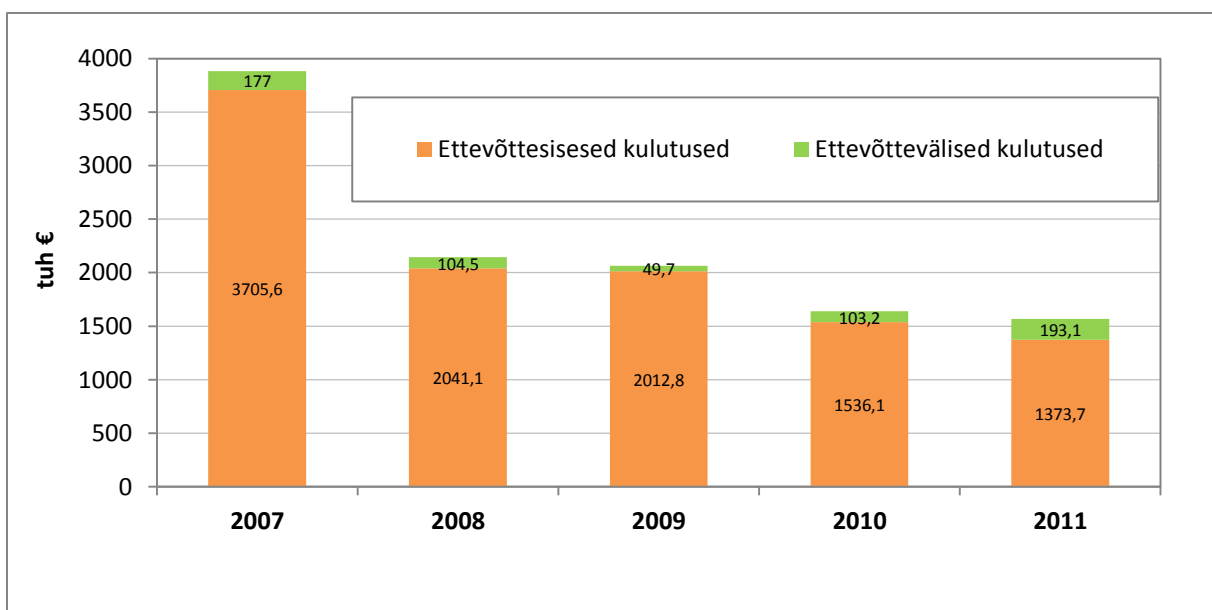
Joonis 16. Investeeringud materiaalsesse põhivarasse toiduainetööstuses 2007-2012. Allikas: SA, *esialgsed andmed.

Sektorite lõikes tehti toiduainetööstuses 2012. aastal enim investeeringuid pagari- ja makaronitoodete tootmise sektoris, mille investeeringud moodustasid 25% kogu toiduainetööstuses tehtud investeeringust. Teistest toiduainetööstuse sektorites enam tehti investeeringuid veel joogitootmises (18%), piimatöötlemises (16%), lihatöötlemises (16%) ja muude toiduainete tootmises (12%). Vähim investeeringuid tootmiskeskonna kaasajastamiseks tehti 2012. aastal puu- ja köögivilja sektoris (joonis 17).

Joonis 17. Toiduainetööstuses materiaalsesse põhivarasse tehtud investeeringute jagunemine sektorite osakaalu järgi 2012. aastal. Allikas: SA, *esialgsed andmed.

Võrreldes 2011. aastat 2010. aastaga, vähenesid toiduainetööstuses (mille hulka on SA arvestuses loetud lisaks joogitoodete tööstuse investeeringutele ka tubakatoodete valmistajate investeeringud) kulutused teadus- ja arendustegevusele 4,3% — jäädes 1,57 mln € väärtusesse. Ettevõttevälised kulutused ehk teadusasutustelt tellitud tööde osakaal suurenes ligi 90 tuhande € võrra (+87%), ettevõttesisesed kulutused see-eest jällegi vähenesid 162 tuhande € võrra ehk -10,6% (joonis 18).

Joonis 18. Ettevõttesisesed ja -välised kulutused teadus- ja arendustegevusele toiduainetööstuses 2007-2011. Allikas: SA.

Alates 2008. aastast on rakendatud põllumajandustoodetele ja mittepuiduliste metsasaadustele lisandväärtuse andmise investeeringutoetust — Eesti maaelu arengukavas 2007-2013 meede 1.6.1. Toetus oli suunatud ka keskkonna- ja energiasäästlikkuse tagamisele, innovaatiliste investeeringute soodustamisele ja biokütuste tootmise ning bioenergia kasutamise edendamiseks.

Meetme 1.6.1 raames on toimunud viis taotlusvooru, mille jooksul on 2012. aasta 31. detsembri seisuga esitatud 233 taotlust toetuse saamiseks. Heaks on kiidetud 147 taotlust, millele määrati kokku 44,5 mln €. 2012. aasta seisuga oli meetme 1.6.1 raames välja makstud 21,0 mln €.

Teadus- ja arendustegevuse takistavaks teguriks on olnud vähene teadus- ja arendustegevuse alane koostöö teadus- ja ettevõtlussektori vahel. Koostöö ergutamiseks on alates 2010. aastast rakendatud põllumajandus- ja toidusektoris ning metsandussektoris uute toodete ja töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamise alase koostöö tegemiseks toetust — Eesti maaelu arengukava 2007-2013 meede 1.7.1. Nimetatud toetus oli suunatud innovatsiooni ning teadus- ja arendustegevuse soodustamisele, uute kõrge müügi- ja ekspordipotentsiaaliga toodete väljatöötamisele, samuti toiduainete kvaliteedi tõstmiseks ja tooraine kvaliteedi parandamiseks.

Meetme 1.7.1 raames on toimunud kolm taotlusvooru, mille jooksul oli 2012. aasta 31. detsembri seisuga esitatud 42 taotlust toetuse saamiseks. Heaks oli kiidetud 26 taotlust, millele määrati kokku 5,4 mln €. 2012. aasta seisuga oli meetme 1.7.1 raames välja makstud 480 tuhat €.